

Ομιλία του ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ στο Δημαρχείο της Στοκχόλμης, στο τέλος του συμποσίου που έκλεισε την τελετή απονομής των βραβείων Νόμπελ.

Παραλαμβάνοντας τη διάκριση με την οποία θέλησε να με τιμήσει η ανεξάρτητη Ακαδημία σας, η ευγνωμοσύνη μου γίνεται ακόμη πιο βαθιά αναλογιζόμενος σε ποιο βαθμό η εν λόγω επιβράβευση υπερβαίνει την προσωπική μου αξία. Κάθε άνθρωπος και, ιδιαιτέρως, κάθε καλλιτέχνης επιθυμεί την αναγνώριση. Και εγώ την επιθυμώ. Αλλά στάθηκε αδύνατον να πληροφορηθώ την απόφασή σας χωρίς να παραβάλω τον αντίκτυπό της με ό,τι πραγματικά είμαι. Πώς είναι δυνατόν ένας άνθρωπος –μάλλον νέος, με μοναδική παρουσία τις αμφιβολίες του κι ένα έργο ακόμη στα σκαριά, συνηθισμένος να ζει στην απομόνωση της δουλειάς ή στο καταφύγιο της φιλίας– να μάθει, χωρίς να κυριευθεί από ένα είδος πανικού, μιαν απόφαση που τον τοποθετεί διαμιάς, μόνο και απογυμνωμένο, κάτω από ένα δυνατό προβολέα; Με τί καρδιά μπορεί, εξάλλου, να αποδεχθεί αυτή την τιμή τη στιγμή που άλλοι συγγραφείς, από τους πλέον σημαντικούς στην Ευρώπη, καταδικάζονται στη σιωπή και, συγχρόνως, ο γενέθλιος τόπος¹ του ζει μιαν ατέρμονη δυστυχία;

Αυτή την αναστάτωση και την εσωτερική ταραχή ένιωσα. Για να ξαναβρώ τη γαλήνη μου, χρειάστηκε να συμφιλιωθώ, εν τέλει, με μια πολύ γενναιόδωρη μοίρα. Και, εφόσον αδυνατούσα να εξισωθώ μαζί της βασιζόμενος μόνο στην προσωπική μου αξία, το μόνο που βρήκα να με βοηθήσει είναι ό,τι με στήριξε στις πιο αντιφατικές περιστάσεις κατά τη διάρκεια της ζωής μου: η άποψή μου για την τέχνη και τον ρόλο του συγγραφέα. Επιτρέψτε μου μόνο να σας εκθέσω, ορμώμενος από αίσθημα ευγνωμοσύνης και φιλίας, την άποψή μου αυτή όσο πιο απλά μπορώ.

Προσωπικά, μου είναι αδύνατον να ζήσω χωρίς την τέχνη μου. Αλλά ουδέποτε την έβαλα πάνω απ' όλα. Αντιθέτως, μου είναι απαραίτητη γιατί συνυπάρχει με τον καθένα και μου επιτρέπει να ζω, έτσι όπως είμαι, στο ίδιο επίπεδο με όλους. Η τέχνη δεν είναι για μένα μια απόλαυση μοναχική. Είναι ένα μέσο για να αγγίζω τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων, προσφέροντάς τους μια προνομιακή εικόνα για τους κοινούς πόνους και τις χαρές. Εξαναγκάζει, λοιπόν, τον καλλιτέχνη να μην απομονωθεί και του επιβάλλει την πιο ταπεινή και οικουμενική αλήθεια. Και αυτός που συχνά επιλέγει τη μοίρα του καλλιτέχνη επειδή αισθάνεται διαφορετικός, πολύ γρήγορα αντιλαμβάνεται ότι δεν θα τονώσει την τέχνη και τη διαφορετικότητά του παρά μόνον αποδεχόμενος την ομοιότητά του με όλο τον κόσμο. Ο καλλιτέχνης διαπλάθεται μέσα σ' ένα αδιάκοπο πηγαινέλα από το εγώ του στους άλλους, στο μεταίχμιο μεταξύ της αναγκαίας γι' αυτόν ομορφιάς και της κοινότητας από την οποία αδυνατεί να αποσπαστεί. Γι' αυτό τον λόγο οι αληθινοί καλλιτέχνες δεν περιφρονούν τίποτε και υποχρεώνουν εαυτούς να κατανοούν αντί να κρίνουν. Κι αν πρέπει να πάρουν το μέρος κάποιου σε αυτόν τον κόσμο, δεν μπορούν παρά να ταχθούν υπέρ μιας

κοινωνίας όπου, σύμφωνα με την ιστορική ρήση του Νίτσε, δεν θα κυριαρχεί πλέον ο κριτής αλλά ο δημιουργός, είτε είναι εργάτης είτε διανοούμενος.

Κατά τον ίδιο τρόπο, ο ρόλος του συγγραφέα συνδέεται μ' ένα δύσκολο καθήκον. Εξ ορισμού, ο συγγραφέας δεν μπορεί να ταχθεί σήμερα στην υπηρεσία όσων φτιάχνουν την Ιστορία· υπηρετεί αυτούς που την υφίστανται. Διαφορετικά, θα βρεθεί μόνος και χωρίς την τέχνη του. Όλες οι στρατιές των τυράννων με τις χιλιάδες άνδρες τους δεν θα τον αποσπάσουν ποτέ από τη μοναξιά του, ακόμη και εάν –κυρίως τότε– δεχτεί να συμπορευτεί. Αρκεί, όμως, η σιωπή ενός άγνωστου φυλακισμένου, εγκαταλελειμμένου, που ταπεινώνεται στην άλλη άκρη της γης, για να ανασύρει τον συγγραφέα από την εξορία του, κάθε φορά που καταφέρνει, τουλάχιστον, να μη λησμονήσει αυτή τη σιωπή μες στα προνόμια της δικής του ελευθερίας και να την κάνει να αντηχήσει μέσω της τέχνης του.

Κανείς από εμάς δεν είναι αρκετά σπουδαίος για μια παρόμοια αποστολή. Αλλά σε όλες τις περιστάσεις της ζωής –είτε είναι άσημος είτε προσωρινά διάσημος, είτε τον έχουν ρίξει στα δεσμά της τυραννίας είτε παραμένει για ένα διάστημα ελεύθερος να εκφραστεί– ο συγγραφέας μπορεί να ξαναβρεί το αίσθημα μιας ζωντανής κοινωνίας που θα τον δικαιώσει με μόνη προϋπόθεση να αποδεχτεί, όσο του είναι δυνατόν, τη διπλή υποχρέωση που προσδίδει αξία στο έργο του: να ταχθεί στην υπηρεσία της αλήθειας και της ελευθερίας. Εφόσον, προορισμός του είναι να συνενώσει τον μεγαλύτερο δυνατόν αριθμό ανθρώπων, αδυνατεί να συμβιβαστεί με το ψεύδος και τη δουλεία που, όπου βασιλεύουν, πολλαπλασιάζουν τη μοναξιά. Όποιες κι αν είναι οι προσωπικές μας αναπηρίες, το μεγαλείο της δουλειάς μας θα ριζώσει μόνο αν αναλάβουμε μια δέσμευση διττή, που δύσκολα τηρείται: την άρνηση του ψεύδους για ό,τι γνωρίζουμε και την αντίσταση στην καταπίεση.

Ζώντας για περισσότερο από είκοσι χρόνια την παραφροσύνη της Ιστορίας, χαμένος χωρίς καμιά βοήθεια –όπως όλοι οι συνομήλικοί μου– σε μια πολυτάραχη εποχή, βρήκα στήριγμα στην ασαφή πεποίθηση ότι το γράψιμο συνιστά τιμητική πράξη στις μέρες μας, γιατί δεσμεύει και επιβάλλει να μην περιορίζεται κανείς μόνο στη συγγραφή. Το γράψιμο μού επέβαλε, κυρίως, να σηκώσω στους ώμους μου, οίος είμαι και ανάλογα με τις δυνάμεις μου, τη δυστυχία και την ελπίδα που μοιραζόμαστε με όλους όσοι ζούσαν την ίδια Ιστορία. Οι άνθρωποι αυτοί –που γεννήθηκαν στις αρχές του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και ήταν είκοσι χρονών όταν άρχισε να εδραιώνεται το χιτλερικό καθεστώς και, συγχρόνως, να αποκτούν διαστάσεις οι πρώτες δίκες της Επανάστασης,² που, για να τελειοποιήσουν την εκπαίδευσή τους, ήλθαν αντιμέτωποι με τον ισπανικό εμφύλιο, τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, την Ευρώπη των βασανιστηρίων και των φυλακών–, οι άνθρωποι αυτοί είναι αναγκασμένοι σήμερα να αναθρέψουν τα παιδιά τους και να στήσουν το έργο τους σ' ένα κόσμο που απειλείται από πυρηνική καταστροφή. Κανείς, υποθέτω, δεν μπορεί να τους ζητήσει να είναι αισιόδοξοι. Και, μάλιστα, πιστεύω ότι οφείλουμε να κατανοήσουμε –χωρίς να πάψουμε να αντιμαχόμαστε– την πλάνη όσων,

υπερθεματίζοντας μες στην απελπισία τους, διεκδίκησαν το δικαίωμα στην ασέβεια και ασπάστηκαν διάφορες μηδενιστικές τάσεις της εποχής. Πλην όμως, οι περισσότεροι ανάμεσά μας, στη χώρα μου και στην Ευρώπη, αρνήθηκαν αυτόν τον μηδενισμό και αναζήτησαν μια νομιμότητα. Χρειάστηκε να σφυρηλατήσουν μια τέχνη επιβίωσης σε καιρούς ολέθρου για να ξαναγεννηθούν και, εν συνεχεία, να παλέψουν ανοιχτά το ένστικτο θανάτου που κινεί την Ιστορία μας.

Βεβαίως, κάθε γενιά νομίζει ότι είναι προορισμένη να ξαναφτιάξει τον κόσμο. Η δική μου γενιά, όμως, ξέρει ότι δεν θα τον ξαναφτιάξει. Αλλά η αποστολή της είναι, ίσως, πιο σπουδαία. Πρέπει να εμποδίσει τον κόσμο να χαλάσει. Κληρονόμος μιας διεφθαρμένης Ιστορίας όπου αναμειγνύονται ξεπεσμένες επαναστάσεις, τεχνικές που απέβησαν τρελές, νεκροί θεοί και έκπτωτες ιδεολογίες, όπου καθεστώς μετρίων δύνανται σήμερα να καταστρέψουν τα πάντα, αλλά αδυνατούν πλέον να πείσουν, όπου η νόηση έχει καταντήσει να υπηρετεί το μίσος και την καταπίεση – αυτή η γενιά χρειάστηκε να αποκαταστήσει μέσα της και γύρω της κάτι από την αξιοπρέπεια της ζωής και του θανάτου, ορμώμενη από τα «όχι» της και μόνον. Ενώπιον ενός κόσμου που απειλείται με διάσπαση, όπου οι μεγάλοι Ιεροεξεταστές μας κινδυνεύουν να εδραιώσουν για πάντα τα βασίλεια του θανάτου, αυτή η γενιά ξέρει ότι οφείλει να αποκαταστήσει –σ' ένα είδος τρελής κούρσας κόντρα στο χρόνο– μια ειρήνη ανάμεσα στα έθνη που να μην είναι απότοκο δουλείας, να συμφιλιώσει εκ νέου τη μόρφωση με την εργασία και να ξαναφτιάξει με όλους τους ανθρώπους μια Κιβωτό της Διαθήκης.³ Δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι θα φέρει εις πέρας αυτό το τεράστιο έργο· αυτό που είναι σίγουρο, όμως, είναι ότι παντού στον κόσμο τηρεί ήδη το διπλό στοίχημα για αλήθεια και ελευθερία και, στην ανάγκη, ξέρει να πεθαίνει χωρίς μίσος για τον κόσμο. Σ' αυτή τη γενιά αξίζει να απευθύνουμε χαιρετισμό και να την εμπυχώσουμε παντού όπου βρίσκεται και, κυρίως, όπου θυσιάζεται. Σ' αυτή τη γενιά θα ήθελα, πάντως, να αποδώσω την τιμή που μου κάνετε, βέβαιος για την απόλυτη συναίνεσή σας.

Συγχρόνως, αφού εξέθεσα το μεγαλείο της δουλειάς του συγγραφέα, επιθυμώ να του αποδώσω πάλι τις πραγματικές του διαστάσεις, καθώς δεν έχει άλλους τίτλους παρά όσους μοιράζεται με τους συναγωνιστές του· ευάλωτος αλλά και πείσμων, άδικος αλλά και παθιασμένος για δικαιοσύνη, ο συγγραφέας στήνει το έργο του ενώπιον όλων χωρίς έπαρση ούτε ντροπή, διαρκώς διχασμένος ανάμεσα στην ομορφιά και τον πόνο, προορισμένος, εν τέλει, να ανασύρει από τον διχασμένο εαυτό του τα έργα που επίμονα προσπαθεί να στήσει κόντρα στην καταστροφική πορεία της Ιστορίας. Μετά από αυτά, ποιος θα μπορούσε να περιμένει από εκείνον έτοιμες λύσεις και ωραία ηθικά διδάγματα; Η αλήθεια είναι ασύλληπτη, φευγαλέα και αποτελεί ζητούμενο πάντα. Η ελευθερία είναι επικίνδυνη, απαιτητική να βιωθεί όσο και εξυψωτική. Οφείλουμε να πορευτούμε προς αυτούς τους δύο στόχους, με κόπο αλλά με αποφασιστικότητα, βέβαιοι εκ των προτέρων για τις αποτυχίες μας σε μια τόσο μακρά πορεία. Ποιος συγγραφέας θα τολμούσε, συνεπώς, να γίνει κήρυκας της αρετής ελαφρά τη καρδία; Όσο για μένα, πρέπει να πω για

άλλη μια φορά ότι δεν είμαι τίποτε από όλα αυτά. Ουδέποτε κατάφερα να απαρνηθώ το φως, τη χαρά της ζωής, την ελευθερία με την οποία μεγάλωσα. Αλλά, παρόλο που αυτή η νοσταλγία εξηγεί πολλές πλάνες και λάθη μου, σίγουρα με βοήθησε να κατανοήσω καλύτερα τη δουλειά μου κι ακόμη με βοηθάει να παραμένω στο πλευρό όλων αδιακρίτως των ανθρώπων που σιωπούν και δεν υποφέρουν τη ζωή που τους έφτιαξαν στον κόσμο, παρά μόνο μέσω της ανάμνησης ή της επιστροφής σε σύντομες και ελεύθερες στιγμές ευτυχίας.

Συνειδητοποιώντας έτσι αυτό που πραγματικά είμαι, τα όριά μου, τις οφειλές μου, καθώς και τη δυσπιστία μου, αισθάνομαι πιο ελεύθερος να σας δείξω, καταλήγοντας, το μέγεθος και τη γενναιοδωρία της διάκρισης που μόλις μου αποδώσατε, πιο ελεύθερος να σας ομολογήσω ότι θα επιθυμούσα να τη δεχθώ σαν ένα είδος τιμής σε όλους όσους, αν και συμμετείχαν στον ίδιο αγώνα, ουδέποτε κέρδισαν κάποιο προνόμιο από αυτό, αλλά, αντιθέτως, δεν γνώρισαν παρά καταδίωξη και δυστυχία. Απομένει, λοιπόν, να σας ευχαριστήσω από τα βάθη της καρδιάς μου και να διατυπώσω δημοσίως, ως προσωπική μαρτυρία ευγνωμοσύνης, τον ίδιο αρχέγονο όρκο πίστewς που κάθε αληθινός καλλιτέχνης δίνει κάθε μέρα σιωπηρά στον εαυτό του.